

Kas katk või sõda?

Me elame siin Maarjamaal kui Vanajumala seljataga. Ei ole meil ei suuri loodusõnnetusi, terrorit, sõdu, pidevaid riigipöördeid ega ebolapuhanguid. Nii on see alati olnud seetõttu, et me elame sellises rahulikus piirkonnas. Aastaringse *sita suusailma* kannatame ära selle nimel. See on alati nii olnud ja on ka edaspidi.

Kas on? Tähendab kas on alati olnud ja kas on ka edaspidi? Inimloomusele on omane halba unustada ning olnud kenamaks muuta. Mäletate, teie lapsepõlves olid suved märksa ilusamad ja talved ikka talve moodi? Lisaks on meisse kootud mõttemuster, mis ei luba halba meiega sündida, vaid pigem loodame põhjendamatult, et meiega läheb hästi.

Iga päev hukkub ilmas tohutult palju inimesi liiklusõnnetuste tõttu. Samas, kui me hommikuti tööle minnes liikluses osaleme, siis me ju ei mõtle paaniliselt sellele, et kohe võib surm saabuda. Ja ei peagi. Kes meist poleks aga lotopiletit ostnud? Ja teeme me seda ju ikka võidu lootuses, uskudes, et äkki... Ja seda olukorras kus aastast on võitjaid vaid mõned üksikud. Ehk et me keeldume uskumast endiga juhtuvat küllalt tõenäolisi kuid halbu asju. Ning hellitame samas lootust endiga sündivat millelgi ebatõenäolisel kuid meeldival. See lihtsalt on nii, kuid aastatuhandeid on meie lihtne talupojamõtlemine hoidnud meid liigselt uni(u)stamast. Paljuski erinevalt tänasest.

Ülaltoodu ongi sageli peamiseks põhjuseks, miks arenenuks peetud maailma inimestel on kõige raskem kui mitte võimatu toime tulla kriisidega ning järsult muutunud oludes endi eluga toime tulla. Inimesed on oma hea-lummuses elades minetanud ettevaatuse, mõistliku ohutunde ning vajaduse olnust õppida. Ja seda, millest suures pildid õppida, seda meil Maarjamaal on.

Viimase pea aastatuhande vältel ei ole olnud ainsamatki aastasada, mida poleks laastanud näljahädad, erakordsed ilmastikumuutused, haiguspuhangud, röövsõjad või muud meie esivanemate elusid hulganisti lõpetanud koledused. Me ei ela rahulikus kohas, sugugi mitte. Me oleme elanud pelgalt viimase paari inimpõlve vältel rahu ja suhtelises heaolus, seda küll. Kuid sellest lühikesest ajast piisas, et meid lummata valede kujutelmade kütke.

Tänagi veel on kahetsusväärset palju inimesi, kes usuvad *tuhandeaastasesse rahuriiki*, kes väidavad ka neid ridu lugedes, et "tänases maailmas selliseid asju ju ei juhtu". Et miks Vaikre rahuarmastavat ristirahvast hirmutab ning põhjendamatult paanikat külvab. Jah, kahjuks võib sellist suhtumist veel kurvakstegevalt palju kohata. Kuid selle eest ei tohi neid inimesi naeru- või alavääristada. Selle mõistmatuse taga on ju paari aastakümne peale sunnitud edujärgimise suundumused ning seda silunud tegemata selgitustöö ühiskonna eestkõnelejate poolt.

Kas on siis tõesti tõenäoline, et meile harjumuspäraseks saanud heaolu võiks miski häirida. Mis see siis peaks olema, mis meid võiks heidutada, milleks me peaksime või vähemasti võiksime valmis olla? Nagu turumajandusele sageli omane, ületab ka siin pakkumine nõudluse, mistõttu vastus polegi nii lihtne ja ühene. Võimalusi on mitmeid ning vaatlemegi neid põgusalt allpool.

Üleilmne ilmastikumuutus on pikemat aega juba levinud ning kõlapinnaliseks kõneaineks olnud. Enam ei aeta selle tulemustest rääkijaid avalikult tuleriidale, ei minda neist vaikides mööda. Me kõik oleme sellest teadlikud, kuid kui paljud meist ilmastikumuutuste tagajärgede tegelikku mõju enestele teadvustanud on? Mitte paljud. Mis need tagajärjed siis meile teadaolevalt on ja kuidas meie elukorraldust muudavad? Siin vaid mõned valitud ja lihtsustatud näited sellest, mis meid ees ootab veel praeguse tärkava *lumehelbekeste* põlvkonna eluajal.

Mageveevarude märgatav vähenemine koosmõjus kuumalainete ja mullastiku toitvuse langusega vähendab väga oluliselt põllumajanduse tootlikkust. Kuna see on laiem mõju, siis nullib ka sissevedu – ilmne toidunappus saabub ka mujale laias ilmas. Iga-aastaseks muutuvad kuumalained tapavad

siin sadu inimesi ning vähendavad oluliselt tööjõudlust ning veelgi olulisemalt magevee varusid. Seeläbi sagenevad ka metsatulekahjud märgatavalt, mis omakorda kiirendavad ilmastikumuutusest tulenevat liigirikkuse hääbumist. Tehes ühtlasi kiirelt ruumi uute, soojema ilmastikuga kohanenud võõrriikide sisse- ja väljarändele, kes omakorda toovad meile kaasa muresid näiteks nakkushaiguste näol. Ja mitte ainult kuival maal pole sellised muutused saabumas – samm-sammult väheneb oluliselt ka kalanduse tootlikkus. Kalanduse, mis on praegu meie teine toidulaud põllu ja karja kõrval. Ka siin peab suud pühkima hakkama. Punktiks on vast äärmustike ilmaolude sagenemine – suuremad üleujutused muutuvad tavapäraseks nii merevee taseme tõusu kui ka igapäiseks muutuvate tormide tõttu. Sagedased lumetormid ning ummistunud liiklusolud suurteedelgi lisavad vaid vürtsi igapäevaellu, kus pikemad volukatkestused on seetõttu märgatavalt sagenemas.

Need mõned näited ei ole karm kuid kauge tulevik, muutused juba hiilivad ligi ning esmased märgidki mõnda aega juba kohal – olgu kaevude kuivamine, juba sagenevad äärmuslikud ilmaolud, kalavarude vähenemine, meid häirivate võõrriikide sisse-marss nii merel, maal kui õhus ning kuumalained mis juba täna nõuavad õhtumaades lausa paarikümne tuhande inimese elu aastas. Kuid need muutused tulevad sammudes, nendega jõuavad nutikamad kohaneda. Olgu siin Maarjamaal või kauges Miamis.

Kui ilmastikumuutused on pikkamisi, inimelu vältel toimuvad suured muudatused, siis hulga nobedamini, kuigi samuti siiski ettehoiatusega, kaob meie heaolu üsna kiirelt sõjategevuse kandumisel Maarjamaa pinnale. See on jutupunkt, millest sagedasti mööda vaadatakse – küll hoolimatusest tuleviku suhtes, küll hirmust rahva suhtumise üle, küll lootuses et äkki... Äkki võib aga teadagi, vaid püksi tulla.

Kuiv tõde on see, et aastast 1030, kui Jaroslav Tark Tartu vallutas, on ida poolt ikka ja taas siin rüüstel käidud. Mida sajand edasi, seda jubedamini. Viimane kord oli meie olemasolule proovikiviks. Uskumaks, et nüüd on sellega lõpp, peab olema väga lihtsameelne. Seda tingimustes, kus käeproovimine Gruusias on arenenud kurnamissõjaks Ukrainas mille jätkuna juba avalikult Läänemere suund sihikule võetud.

Sõja- ehk vaenutegevuse kandumine Eesti (ja/või teiste piirkonna riikide) pinnale on praegusi olusid arvestades asjade loomulik käik ning seetõttu väga tõenäoline. Muidugi tingimusel, et Venemaal toimuv areng ja selle juht ei muutu. Venemaa sõjalise võimsuse hoogne kasvatamine nõuab tohutuid vahendeid ja viib majanduse surutissae. Sellises pinges ei pea Venemaa majandus kaua vastu ning kasvatatud sõjalise võime kasutamine poliitilis-majandusliku edu saavutamiseks peab toimuma enne kui nende oma majandus kokku variseb. Ehk teisisõnu, on vaja teostatud panused (sõjalised ja poliitilised) suunata eesmärgile enne kui *ettevõtte* laostub. Olukord on selles osas sarnane 1930-ndate lõpu Venemaaga kuigi mahud ja võimalused on suurusjärgude võrra väiksemad. Ka siis oli riigi poliitiliste eesmärkide saavutamine sõjaliste vahenditega vältimatult möödapääsmatu enne kui riigi majandus kokku variseb. Mille lävel ju oldigi 1040-ndal. Paraku tahtis tookord saatus teisiti, mis aga meie kaotusi põrmugi ei vähendanud.

Siin on muidugi vastuväide, et NATO kaitseb. Kaitsebki välise sõjalise ründe korral, seni kui veel suudab piirkonnas oma sõjavõimsust arendavale Venemaale vastu seista. Aga kuivõrd sooviks NATO rahvusvahelist habrast tasakaalu nõrgendada ainuüksi seetõttu, et kuskil väikses Baltikumis on ida-aladel nende elanikud relvastatult rahulolematust üles näitama asunud ja soovivad rahvuslikku autonoomiat? Nimelt on Gerassimovi doktriinist lähtuv sõjapidamisviis saanud Ukrainas hea tuleproovi ning nüüdseks siingi juba osaliselt töösse rakendatud.

Lisaks, ärgem olgem lapsemeelsed ning vaadakem ajaloos tagasi, kuivõrd pädesid rahvusvahelised kaunid lepped siis, kui suurriikide endi huvid esmatähtsaks osutusid.

Sõjategevus on siiski ettemääratav eelnevate märkide järgi. Sellest märksa hukatuslikumad võivad olla erakorralised olukorrad, mille tekitajad äkitsi käivituvad. Veel mõne hea aasta eest olime

rahulikes Põhjamaades vähemasti terrorismi koha pealt. Täna ei ole Põhjas enam rahu. Ja kahjuks on üsna ligi ka see päev kus Maarjamaal esimene terroritegu toime pannakse. Ei mõtle me sellele igapäiselt kuid oleme ju islamiäärmuslaste vaates osalised nendega peetavas *Pühas Sõjas* juba tubli kümnendi või kauemgi. Sõltub kuis vaadata. See, et me seni puutumata oleme jäänud, see on tulenenud vaid ühelt poolt meie tähelepandamatusest ning teisalt parematest paladest lääne pool. Annaks head Põhjala jumalad vaid, et juba praegust Euroopa Liidu eesistumist selle, meile uue kuriteoliigi hakatamiseks ära ei kasutata.

Küll oleks sellest lihtsamgi talvisel ajal näiteks Tallinn mitmeks päevaks vooluta jätta – uskuge, see pole sugugi keeruline. Kuid tulemus on sama tõhus kui sisemise sõjakolde tekitamine Kirde-Eestisse. Ja miljoneid kordi odavam.

Kauaks meil seda terrorirahu veel jäänud on, seda me praegu ei tea, kuid ei ole põhjust siingi sinisteks prillideks. Inimesed on loomult ilusad ja head, aga mitte kõik. Kaugeltki mitte.

Samas võib rahuajalgi, ilma igasuguste tormide ja terrorita meie keskkond hukatuslikult muutuda mõne päeva vältel. Elektrivarude ületarbimine ning sellest tulenevad suuremahulised ja pikaajalised voolukatkestused talvisel ajal suurasumites ei ole midagi üllatuslikku enam tiheasustatud kaasaegses ilmas. Me ei taju seda, kuid suurlinnu varustavad elektrivõrgud on ka arenenumaski ilmas oma võime piiril või selle juba minetanud. Mistõttu on mitmel pool viimase kümnendi vältel olnud valdavaid, inimtegevust pea peale pöörvaid voolukatkestusi. Põhjuseks see, et tarbimise kasvu kiirendus on sageli ammu ületanud võrkude uuendamise oma. Näitena olgu toodud, et igal aastal kuuleme talviti uudistes jälle mõnest vanemast majast mis süttis vananenud elektrijuhtmestiku üle koormamise tõttu. Samasse olukorda on jõudnud või jõudmas ka paljud suured asulad, ka meil. Ehk et pole vaja sugugi terroritegu ega sõda, et kaoks meile harjumuspärane keskkond ning asenduks kaose ja puudusega jupiks ajaks.

Need ülaltoodud kujutlused tuleviku elust Eestimaal ei pruugi osalt või peatselt täituda. See ei olnud maailmalõpu ennustus vaid kaine arutlus sellest, mis meid võib ja osalt kindlasti ootabki tulevikus ühes või teises varjundis varem või hiljem. Me oleme olnud ikka mõistlik maarahvas, heas mõttes rehepapid, kes kavalusega katku ära petavad. Seeläbi oleme tänaseni säilinud kogu ilma kiuste, elanud üle kõik jubedad katsumused, jäänud ikka ellu ning kanname ikka endis vanima siinkandi rahva verd. Soovin meile vaid seda, et püüaksime tagasi saada seda meile nõnda omast kainet meelt ja lihtsat arutlusvõimet.

Erki Vaikre, 2017